

Петро Грабовий

Умань (Україна)

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Картина світу постає як один із базових компонентів узагальнення знання людини про світ, що забезпечує її життєдіяльність та спілкування [4, 25]. Спектр праць, присвячених питанню мовної картини світу, свідчить про вагомість цього питання для усвідомлення глибинних процесів, пов'язаних із механізмами людської діяльності та функціонуванням мови як особливого коду, здатного не лише передавати інформацію, але і викликати почуття, думки.

Мовна картина світу – це мозаїкоподібна польова структура взаємопов'язаних мовних одиниць, що через складну систему фонетичних явищ, лексико-семантичних і граматичних значень, а також стилістичних характеристик відбиває відносно об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього світу людини, тобто загальною картину (модель) світу як таку [2, 15].

Сучасні дослідники мовної картини світу визнають той факт, що мова відображає світ не дзеркально, а опосередковано, крізь призму власної мови. Мовознавці говорять про концептуальну картину світу та мовну картину світу. Різниця полягає в тому, що концептуальна картина світу ширша за мовну.

Картина світу виникає в людини за рахунок її контактів із довкіллям. Різні умови проживання етносів, соціально-історичні, культурні фактори, які відрізняють один народ від іншого, є об'єктивним підґрунтям для становлення національної картини світу, яка постає сукупністю концептів, що є основою національного мислення. Національна система концептів містить як одиниці, зафіксовані в мовних знаках, так і такі, що не виражені засобами національної мови, але існують у національній концептосфері та забезпечують національне мислення [3, 30]. У процесі діяльності в людській свідомості відбувається

утвердження певних понять, які відображають вагомі властивості предмета, поняття, вони, у свою чергу, матеріалізуються в мові.

І.О. Голубовська визначає національну мовну картину світу як «виражене етносом засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння, вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі» [1, 29]. На думку мовознавця, виникнення мовних національно специфічних форм детерміноване двома основними факторами:

1) фрагментом реального світу, який впливає на колективну свідомість етносу (мається на увазі природне середовище етнічного колективу та матеріальна культура артефактів, створена народом);

2) особливостями колективної етнічної свідомості, котрі виявляються в неоднаковості логічного оперування одними й тими самими реаліями зовнішнього світу, у різноманітності виявів «наївної», звичайної свідомості (насамперед емоційно-оцінних, соціально-оцінних, морально-етичних компонентів) [1, 7].

Як відомо, культурно-специфічне не існує поза універсальним, як не буває частини без цілого [1, 7]. Людське пізнання відбувається за участю двох чинників, які зумовлюють його специфіку: універсальності людського мислення та культурно специфічної обумовленості цього сприйняття. Як відомо, людське мислення є універсальним, що й уможливорює спілкування між людьми, не лише в межах окремого соціуму, але й на інтернаціональному рівні. Соціокультурні чинники зумовлюють ті відмінності, що спостерігаємо як у специфіці діяльності представників різних соціумів, так і в особливостях їхніх мов.

У сучасному мовознавстві говорять про різні рівні мовної картини світу, серед яких інтерес становлять груповий та мікрогруповий рівні, що відображають картину світу певних угруповань людей – носіїв однієї мови, об'єднаних територіально або за різними ознаками та властивостями. На картини світу впливає сфера діяльності суб'єкта, яка вносить у неї свої глибини та деформації. Картини світу філософа, вченого, художника та композитора

будуть суттєво різнитися. Існує стільки картин світу, скільки існує спостерігачів, які контактують зі світом [4, 33].

І одиничний, і колективний суб'єкт мають певну картину світу, яка дозволяє усвідомити світ і себе в ньому. Індивідуальна картина світу (картина світу мовної особистості) створюється у свідомості окремої людини в процесі життя, у її формуванні беруть участь усі джерела знання людини, але головна роль у цьому процесі відводиться мові [3, 6].

Отже, у сучасних теоріях мовної картини світу простежуємо думку, що специфіка мовного вираження картини світу залежить від соціокультурного досвіду людини, спільність поглядів на довкілля може спричинити утворення семіотичного навантаження певного знака. Оскільки в мові, зокрема в її лексико-фразеологічній системі, відбиваються особливості спільного погляду на довкілля, особливості світобачення як соціуму загалом, так і окремих соціокультурних угруповань у його складі, виявляються у спільному використанні тих чи тих мовних одиниць, які мають соціокультурну специфіку.

Література

1. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : нариси / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
3. Петрова Л. А. Лингвокогнитивные основы художественной картины мира : монография / Л. А. Петрова – Симферополь : СГТ, 2006. – 283 с.
4. Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека / В. И. Постовалова // Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / [Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др. ; отв. ред. Б. А. Серебренников] ; АН СССР. Институт языкознания. – М. : Наука, 1988. – С. 8-69.